

DOMINIKANCI I BIBLIJA¹

Stipe JURIĆ, Rim

1. ČESTITO ŽIVJETI, UČITI I POUČAVATI

Budući da je Red braće propovjednika već od samog početka bio ustanovljen posebno za »propovijedanje i spasavanje duša«², propovijedanje istine i poučavanje svetih znanosti bilo je i ostalo glavno zanimanje i poglavita misija svakog dominikanca. Da bi propovijedanje bilo djelatno i plodonosno, potrebno je najprije odlično poznavati istinu. Za ostvarenje tog cilja, za poznavanje istine, studij je neophodno potreban³. Istina, ako se ne poznaje, ne može se prenosi. Tko hoće drugoga poučavati, mora prije sam proučiti i naučiti objavljene istine. Propovjednik radosne vijesti mora biti siguran »da može i opominjati i u zdravoj nauci pobijati protivnike« (Tit 1, 9).

Pa ipak, studij kao takav nije svrha Redu, već samo sredstvo da se ostvari njegov pravi cilj, a to je spasavanje ljudi putem propovijedanja, kojeg je nemoguće ostvariti bez studija⁴. Osim toga, studij je uspješno sredstvo osobnog posvećenja braće, budući da »studium assiduum contemplationem nutrit«. Otuda toliko naglašavanje ozbiljnoga studija u dominikanskom redu, koji se na osobit način promiče od samih početaka Reda. Studij je, prema sv. Dominiku, bitni dio apostolskoga života. Tako će Red, što ga je osnovao sv. Dominik biti prvi koji će sebi zacrtati doktrinarnu misi-

¹ Ovo predavanje o svetopisamskom studiju u dominikanskom redu održano je na Bolu (Brač), 16. rujna 1986.

² U prologu Prvih Konstitucija se veli: »specialiter ob praedicationem et animarum salutem ab initio noscitur institutus fuisse«, A. H. Thomas, *De oudste constituties van de Dominicanen*, Leuven 1965, str. 311.

³ »Studium nostrum ad hoc principaliter ardentissime summo opere debeat intendere, ut proximorum animabus possimus utiles esse«, idem, str. 311.

⁴ »Notandum est autem quod studium non est finis Ordinis, sed summe necessarium est ad fines praedictos, scilicet ad praedicationes, et animarum salutem operandam, quia sine studio neutrum possemus, et ideo ita dispensandum est in iis quae studium impediunt sicut iis quae praedicationem vel animarum salutem, praecipue cum studium nostrum ad hoc debeat, principaliter intendere ut proximorum animabus possimus utiles esse«, Humbertus de Romanis, *De Vita Regulari*, II, priredio J. J. Berthier, Rim 1889, str. 41.

ju⁵ i prvi koji će unijeti studij u svoje temeljne zakone, uz to mu pridavati jednaku valjanost i važnost kao i koralnoj molitvi⁶. Braća će propovjednici morati ustrajno i neprestano učiti⁷. Nije dobar redovnik onaj koji nije istodobno i čovjek studija. O vrijednosti i važnosti studija govorilo se i naglašavalo napose u vrijeme formacije braće. Tako *instructio* za novake ističe pregnuće za studij isto toliko koliko i žar za propovijedanje. Studij je vrijednost kojoj se podređuju i neki već tradicionalni elementi samostanskoga života. Ne samo da je studij jednakovrijedan kao i *observantia canonicae religionis*, nego je kadikad favoriziran na račun klaustralnoga zajedničkoga života. *Vita regularis* neće biti strogo opsluživana, tako da će studenti moći uživati neke povlastice⁸, ili čak dobiti posebnu sobu, kako bi dugo u noći mogli učiti⁹.

Studij je za dominikance od osnutka Reda do danas bio stroga dužnost namjesto ručnoga rada, kojim su se prije sv. Dominika bavili redovnici, i ostao jedno od najvažnijih obvezatnih zanimanja. Pravilo po kojem članovi Reda propovjednika i danas žive, može se sažeti u glasovitu izreku bl. Jordana Saksonca, prvog nasljednika sv. Dominika: »čestito živjeti, učiti i poučavati«¹⁰.

2. SAMOSTANI ŠKOLE I ŽARIŠTA ZNANOSTI. STUDIA PROVINCIALIA, SOLLEMNIA I GENERALIA

Dominikanski je red od samoga početka imao svoj odgojni sustav. Vec uavne 1220., Vrhovna skupština Reda u Bologni, kojoj je predsjedao sv. Dominik, usvojiti će i pismeno potvrditi svrhu Reda, koju je naglasio i papa Honorije III¹¹. Ta je skupština pravno ozakonila studij i zacrtala akademski ustav ili još neizrađeni »*ratio studiorum*«. U njemu se ne govori samo o formaciji već i o samom predmetu škole, teologiji, zabranjujući istodobno *scientiae saeculares*, uz to se spominju ispiti (in-

⁵ »Studium enim est ordinatum ad praedicationem; praedictio, ad animarum salutem, que es ultimus finis«, Humbertus, n. dj., II, str. 28. O studiju i njegovoj važnosti također: I, 433-35; 439-41; 445-48; II, 28-31; 41-42; 230-31; 256-57; 266.

⁶ Prva Konstitucija Reda, par. 4: »Hore omnes in ecclesia breviter et succiencte taliter dicantur, ne fratres devotionem amittant et eorum studium minime impediatur«, Thomas, *De oudste*, n. dj., str. 316.

⁷ »... qualiter intenti esse debeant in studio, ut de die, de nocte, in domo, in itinere legant aliquid vel meditentur, et quicquid poternut, retinere cordetenus ritantur«, *ibid.*, par 13, str. 324.

⁸ »Circa sos qui student, taliter dispensetur a prelato, ne propter officium vel aliud de facili a studio retrahantur vel impediuntur«, *ibid.*, par. 29., str. 362.

⁹ »Celle non omnibus studentibus, sed quibus magistro eorum expedire videbitur, assignentur. Quod si aliquis infructuosus inveniatur in studio, cella eius detur alteri, et ipse in aliis officiis occupetur. In cellis legere, scribere, orare, dormire et etiam de nocte vigilare ad lumen possunt, qui voluerint, propter studium«, *ibid.*, par. 29, str. 362.

¹⁰ Jednom zapitan koje pravilo ima, bl. Jordan je odgovorio: »Regulam fratrum praedicatorum; et hec est eorum regula: honeste vivere, discere et docere«, Fra Gerardus de Frachet, *vitae fratrum ordinis Praedicatorum necnon cronica Ordinis ab anno MCCIII usque ad MCCLIV*, priredio B. M. Reichert, u MOFPH, I, Lovanii 1896, str. 138, par. III. *Ibid.* tal., priredio A. Ferrua, Bologna, 1963.

¹¹ Potvrđujući Red, 22. 12. 1216, papa piše Dominiku: »Nos attendentes fratres Ordinis tui futuros pugiles et vera mundi lumina, confirmamus ordinem tuum«, *Bullarium ordinis fratrum Praedicatorum*, priredili E. T. Ripoll-A. Bremond, Rim 1729, I, str. 4.

quisitio, iudicium). Postoji i učitelj studenata koji se brine o studentima i studiju, i razlikuje se od samostanskoga starješine (priora), koji je sasvim posebna služba. Najvažniji zaključak te skupštine odnosi se na osnivanje samostana. Od sada se samostan ne smije osnivati bez izričite dozvole Vrhovne skupštine, bez priora i doktora¹², tj. profesora koji će poučavati braću. Magister ili doktor teologije je obično vršio tu funkciju, a da bi to mogao biti morao je imati veliko znanje stečeno višegodišnjim studijem¹³. U tom će smislu svaki samostan postati prava škola.

Vrijeme što je prethodilo sv. Dominiku nije bilo naklonjeno studiju. U 12. stoljeću studij je bio zapušten i rijetki su bili kvalificirani učitelji teologije. Općoomiljena škola bila je ona »*sine studio et lectione*«. ¹⁴ U pravi čas se pojavljuje sv. Dominik, utemeljitelj Reda propovjednika, koji će obnoviti školu, vratiti teologiji mjesto koje joj pripada, vrednujući revni i stručni studij, koji će njegovim članovima od sada biti temeljna sastavnica samostanskog i apostolskoga života. Dolazeći na sjajnu i posve novu ideju: spojiti *schola* i *claustrum*, omogućit će mu da samostane pretvori u teološke škole koje će ubrzo steći veliki ugled,¹⁵ a to potvrđuju i izričite molbe i pozivi biskupâ upućenih dominikancima da osnivaju samostane u njihovim biskupijskim gradovima.¹⁶

Akademski ustav Reda, kojega smo maločas spomenuli, imao je tu značajku da je bio decentraliziran, pa su studiji nicali u raznim samostanima i provincijama. Samostanska je škola trebala osigurati braći duhovno teološko i pastoralno znanje za propovijedanje, ili bolje kazano, pripremala ih je za ministerij.¹⁷ Udruživanjem samostanskih studija nastali su tzv. *studia provincialia* ili *studia particularia*, a zvat će se i *studia sollemnia*. Te su škole davale braći veće znanje od onoga što su ga dobivali u samostanskim školama i ujedno pripremala braću na visoke studije, *studia generalia*, koji su osposobljavali profesore svetih znanosti,¹⁸ jer su se na njima mogli postići i akademski naslovi.¹⁹

¹² »conventus... sine licentia generalis capituli et sine priore et doctore non mittatur«, Thomas, *De oudste*, n. dj., par. 23, str. 358.

¹³ »Nullus fiat publicus doctor, nisi per quatuor annos ad minus theologiam audierit«. *Ibid.*, par. 30, str. 363.

¹⁴ »Oporba između *claustrum* i *schola*, između izravnog Kristova poučavanja i onog učitelja teologije, je dobro poznata tema duhovnim autorima, još mnogo prije sv. Dominika«, A. Duval, *L'étude dans la législation religieuse de S. Dominique*, u »Mélanges M. D. Chenu«, Pariz 1967, str. 222. Osim toga v. P. Mandonnet, *La crise scolaire au début du XIIIe siècle et la fondation de l'Ordre des Frères-Prêcheurs*, u RHE (1914) 34-39.

¹⁵ »*Ordo Praedicatorum*, u govoru onoga vremena, je isto što i *Ordo Doctorum*. To dovoljno govori da Propovjednici imaju zvanje koje je usko vezano za studij i poučavanje«, Mandonnet, n. čl., str. 43.

¹⁶ Za biskupa Metz, Konrada iz Scharfenberga, dolazak dominikanaca bit će od velike koristi »non tantum laicis in praedicationibus, sed et clericis in sacris lectionibus«, Duval, *L'étude...* n. d., str. 222; M. D. Chapotin, *Histoire des dominicains de la province de France*, Rouen 1898, str. 31, n. 1. Slično veli i Hugues de Pierrepont, biskup Liegea, *ibid.*, str. 129, n. 1.

¹⁷ Prema Prvim Konstitucijama, propovjednik nije mogao biti nitko »antequam theologiam audierit per tres annos«, Thomas, n. dj., par. 31, str. 363.

¹⁸ »Fournir des maîtres pour l'enseignement des sciences sacrées«, Mandonnet, *La crise...* str. 43.

¹⁹ O organizaciji studija u dominik. redu v.: R. F. Bennett, *The Early Dominicans. Studies in Thirteenth-Century Dominican History*, Cambridge 1937; C. Douais, *Essai sur l'organisation*

Pokatkad su ti studiji bili spojeni sa sveučilištem, primjerice Sv. Jakov u Parizu, gdje su dominikanci prvi od redovnika imali najprije jednu (1220), a za kratko vrijeme i dvije katedre (1230). Također će i *studium generale* u Oxfordu već 1230. biti pripojen sveučilištu, a onda i u drugim evropskim gradovima: Kölnu, Montpellieru, Bologni...²⁰. Tako su dominikanci bili izravno u dodiru s intelektualnim životom i gibanjima u Evropi. Vrhovna skupština iz 1259. pobrinula se da se u tim školama odvijaju akademski programi vježbanja slični onima na sveučilištima, kao što su: *lectiones, collationes, disputationes, determinationes, repetitiones* i sl.²¹

Već u 13. stoljeću dominikanac vrši funkciju kurijalnog lektora (*lector curiae*) na papinskom dvoru. Kasnije će ta časna služba papinskog dvorskog teologa »*Magister Sacri Palatti*« biti zauvijek povjerena dominikancima, a držali su je donedavno²².

3. DOMINIKANCI I BIBLIJSKI STUDIJI

Pošto su udarili solidne temelje Redu i razradili školski sustav u vlastitim samostanima i učvrstili se na sveučilištima, dominikanci postaju revnosnici knjige, pregaoci studija i pravi kvasac Crkve, koji će uskisnuti onodobno uspavano školstvo. I ako se ima na umu da je *zelus animarum* bio istinski movens njihova apostolata, s pravom su se mogli očekivati pozitivni rezultati. Njihov će rad donijeti velike plodove, uz to će im osigurati brojna zvanja upravo iz intelektualnih krugova.

Dominikanci razvijaju znanstvenu djelatnost na svim područjima božanske i ljudske znanosti. Ni u jednom stoljeću neće se iznevjeriti toj uzvišenoj zadaći. Samo do prve polovice 18. stoljeća Red će dati preko 4.000 pisaca²³. Dominikanski je red,

---

des études dans l'Ordre des Prêcheurs au XIIe et au XIVe siècle (1216—1242), Pariz 1854; F. Ehrle, S. Domenico, *le origini del primo studio generale del suo ordine a Parigi e la somma del primo maestro, Rolando da Cremona*, u »Miscel. dominicana«, Rim 1923, str. 85-124; H. M. Féret, *Vie intellectuelle et vie scolaire dans l'Ordre des Prêcheurs*, u »Archives d'hist. dominicaine«, I (1947) 5-37; M. Gillet, *De studiis in ordine Praedicatorum*, in AOP 20 (1931—32) 587-89; M. Grabmann, *De gradu magisterii in s. theologia apud Praedicatorum*, in AOP 20 (1931—32) 101-7; 158-69; 225-83; 405-12; W. Hinnebusch, *The History of the Dominican Order. Intellectual and Cultural Life to 1500*, II, New York 1973; B. J. Saul, *Das Bibelstudium im Predigerorden*, Mainz 1902.

²⁰ O prvim evropskim sveučilištima i dolasku dominikanaca na njih v.: E. Bernard, *Les Dominicains dans l'université de Paris ou le Grand Couvent des Jacobins de la rue Saint-Jacques, Paris 1883*; H. Denifle, *Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400*, Berlin 1885; B. Jarret, *The Dominicans and their University Education*, u »Miscellanea Dominicana«, Rim 1923, 169-180; P. Mandonnet, *De l'incorporation des Dominicains dans l'ancienne université de Paris*, u RThom 4 (1896) 133-70; Hastings Rashdall, *The Universities of Europe in the Middle Ages*, I-III, priredili Powicke-Emden, Oxford 1936; A. Walz, *San Domenico e le università u Ang 11* (1934) 341-357.

²¹ Usp. *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum*, vol. I (1220-1303), priredio B. M. Reichert u MOFPH III (1898), str. 99s.

²² Kad je papinska škola postala sveučilište, redovni profesor teol. fakulteta, kojemu su pomagala dva bakalaureusa, zvaao se *magister sacri palatti*, o tome v. R. Creytens, *Le »Studium Romanae Curiae« et le maître du sacré palais*, u AFP 12 (1942) 5-83, osobito str. 61-83; A. Zucchi, *Roma dominicana*, III, Rim 1941, str. 71-77.

²³ A. Zaninović, *Pogled na apostolsko-znanstveni rad Dominikanaca u hrvatskim zemljama*, u BS 8 (1917) str. 275.

od svog osnutka do naših dana, pridavao osobitu važnost proučavanju Biblije i biblijskih znanosti, toga prvog izvora kršćanske istine, koju Red treba propovijedati. Već u spisima o počecima Reda propovjednika govori se kako je sv. Dominik poticao braću na studij Sv. pisma, on koji je toliko bio zanešen Matejevim evanđeljem i Pavlovim poslanicama da ih je znao napamet²⁴.

3. 1. BIBLIJA KAO TEMELJNA KNJIGA SREDNJOVJEKOVNIH TEOLOŠKIH STUDIJA

Budući da je Sv. pismo uvijek, napose u srednjem vijeku, bilo srž teološke znanosti,²⁵ teologija se nazivala i »*sacra pagina*«, profesori teologije »*doctores in sacra pagina*«, a slušači »*studentes in sacra pagina*«²⁶. Tako u 13. stoljeću susrećemo često izraz »*sacra pagina*« u papinskim pismima upućenim profesorima i studentima teologije kao terminus technicus za studij teologije, nasuprot drugim znanostima što su se učile na sveučilištima.²⁷ Sam naslov »*magister (doctor) in sacra pagina*«, kao drugo ime za »*magister (doctor) in theologia*«, zadržat će se u upotrebi sve do 17. stoljeća. Naime magistri regensi, za vrijeme profesure, predavali su ponajviše Sv. pismo. Znamo npr. da je na pariškom *studium generale* Sv. Jakova, već prve godine postojanja u sklopu sa sveučilištem, 1221. bl. Jordan Saksonac predavao Lukino evanđelje. Iako je dužnost doktora teologije bila da poučava teologiju izlažući Sv. pismo i temeljeći svoja predavanja na njemu²⁸, ipak malo-pomalo otkako su škole bile pripojene sveučilištima, neki su se profesori počeli okretati više prema spekulativnoj teologiji na štetu Biblije. Kako je Biblija bila povlaštena knjiga u dominikanskim teološkim školama, na pojavu zapostavljanja Biblije morala je više puta intervenirati Vrhovna skupština, bilo to nalažući profesorima da se u svojim predavanjima oslanjaju na Sv. pismo, bilo da je odredila da Biblija bude prvi predmet dana prije svakoga drugog.

²⁴ »Dominicus sepe monebat et hortabatur fratres dicti ordinis verbis et literis suis, quod semper studenter in novo et veteri testamento... Item dixit quod semper gestabat secum Matthaei evangelium et epistolas Pauli. Et multum studebat in eis, ita quod fere sciebat eas cordetenus«, *Acta canonizationis S. Dominici (Testimonium fratris Iohannis Hispani)*, pripremio A. Walz, u MOFPH 16 (1935), str. 147.

²⁵ J. Lagrange bi rekao »izvor čudorednog nauka..., srce teološkog poučavanja«, *La lecture de la Bible et l'âme dominicaine*, u *La vie Dominic.* (1936) str. 160.

²⁶ Usp. F. Ehrle, *I più antichi Statuti della Facoltà Teologica dell'Università di Bologna*, Bologna 1932, 10, 17; 17, 8; 8, 12; J. De Ghellinck, »Pagina« et »Sacra Pagina«. *Histoire d'un mot et transformation de l'object primitivement désigne*, u »Mélanges A. Pelzer«, Louvain 1947, str. 23-59; S. Gibson, *Statuta antiqua Universitatis Oxoniensis*, Oxford 1931, str. 48. 50.

²⁷ Iako npr. Inocent III. piše: »Universis doctoribus sacra paginae, decretorum et liberarum artium Parisus commorantibus«, *Chartularium universitatis Parisiensis*, priredili H. Denifle-E. Chatelain, Pariz 1889-97, I, 8, str. 67.

²⁸ Biblija je služila kao osnovna knjiga ili udžbenik svakom profesoru i studentu, usp. H. Denifle, *Quel livre servait de base à l'enseignement des maîtres en théologie dans l'université de Paris?*, u *RThom* 2 (1894) 149-161; P. Mandonnet, *L'enseignement de la Bible selon l'usage de Paris*, u *RThom* 34 (1929) 489-519; L. Wagué, *Histoire de la Bible et de l'exégèse biblique jusqu'à nos jours*, Pariz 1881. v. također B. Smalley, *The Bible in the Medieval Schools*, u »The Cambridge History of the Bible«, II, Cambridge 1969, str. 197-279.

Budući da su teološki i biblijski studij te propovijedanje bili usko povezani, teško se moglo dogoditi da neki brat koji je predavao ili pisao među svojim djelima ne napiše i komentar neke svetopisamske knjige. S druge strane, brojni komentari dominikanaca, npr. četvrtina Tominih djela su komentari, govore da je teologija u dominikanskim školama bila usko povezana s Biblijom²⁹. Djela kao što su podjela Biblije na poglavlja, razne revizije i popravci, konkordancije i prijevodi, sve su to djela doktora teologije.

3. 2. BACHALARIJ BIBLICI I BACHALARIJ SENTENTIARIJ

Doktori teologije izlagali su svete knjige kao sastavni dio njihove pedagoške obveze³⁰. Oni koji nisu predavali na sveučilištima, izlagali su Bibliju u kućama studija svojih provincija. Kako su se izrazi *theologia*, *scriptura* i *Biblia* upotrebljavali u srednjem vijeku kao sinonimi, možemo slobodno reći da su prvi dominikanski doktori teologije bili istodobno i prvi bibličari, u smislu da su, baveći se teologijom, bavili se i biblijskim knjigama, odakle su crpili materijal za svoje teološke postavke. Uz Sentence Petra Lombardskog studenti i profesori imali su, kao što smo vidjeli, Bibliju kao osnovni tekst za predavanja, dok su Sume bile privatni priručnici za konsultacije.

Svaki doktor teologije imao je uza se dvojicu pomoćnih profesora ili lektora, koji su se pripravljali za doktorat iz teologije. Oni su obično bili bakalaureusi, *baccalarius sententiarus* i *baccalarius biblicus*³¹, a imali su dužnost *textualiter legere* osnovne tekstove, tj. upoznati studente s tekstovima i pripremiti ih za predavanja doktora teologije. Kod svjetovnjaka *baccalarius biblicus* trebao je čitati samo dvije knjige, jednu iz SZ i jednu iz NZ, i zvao se *cursor*, jer ih je čitao *percurrere* ili *cursim*. S druge strane, *baccalarius biblicus* kod prosjačkih redova čitao je cijelu Bibliju, ali opet samo *biblice*, tj. doslovno i bez ikakvog produblivanja. Prema tome, *lector biblicus*, bilo to kod svjetovnjaka ili kod prosjačkih redovnika, mogao se u svojim predavanjima zaustaviti samo na literarnom smislu teksta, bez ikakvih drugih pitanja. Pošto su se privikli na biblijski tekst, studenti su mogli prijeći na Sentence, čiji će osnovni tekst opet biti Biblija. Budući da je u Oxfordu redosljed bio drukčiji, Sen-

²⁹ B. Smalley, *The Study of the Bible in the Middle Ages*, Oxford 1952, str. 264-355.

³⁰ »Ad doctores theologos pertinet sacram scripturam docere... Doctrinalis determinatio fidei maxime innititur tanquam principali fundamento fidei scripturae sacrae, quae est a Spiritu Sancto... Quod ad doctores theologos pertineat sacram scripturam docere ex *quid nominis* manifestum est, cum theologia de qua loquimur nihil aliud sit quam sacrae scripturae doctrina...«, H. Denifle, *Quel livre...* n. čl., str. 152, koji citira D'Argentré, *Collectio iudiciorum*, I, 2, str. 77; T. Käppeli, *Lectures de la Bible à S. Jacques de Paris, 1454-1522*, u AFP 28 (1948), 298-314. U *Chartulariumu*, I, 169, n. 127, čitamo kako Lincolnski biskup R. Grosseteste, oko 1240, opominje oxfordске profesore da slijede raspored predavanja pariških doktora, koji u prijednevne sate poučavaju Sv. pismo.

³¹ O tome kao i o odvijanju šk. programa na pariškom teol. fakultetu, usp. P. Glorieux, *Répertoire des Maîtres en Théologie de Paris au XIIIe siècle*, I, Pariz 1933, str. 15-26; A. Kleinhans, *Der Studiengang der Professoren der Hl. Schrift in 13. und 14. Jahrhundert*, u Bib 14 (1933) 381-399; C. Spicq, *Esquisse d'une histoire de l'exégèse latine au moyen âge*, Pariz 1944, str. 142ss. Bakalaureus u Parizu nije mogao čitati Sentence, ako prije toga nije čitao Bibliju kao *baccalarius biblicus*, *Chartularium*, II, 1, str. 805.

tence su naime prethodile Bibliji, pariški su dominikanci 1311. uputili prosvjed, u kojem su Oxfordski statut nazvali nerazumnim zbog izvrćanja doktrina³².

Posve drukčija bila su biblijska predavanja doktora teologije, koji je izlagao Bibliju po poglavljima, temeljito i s teološkog gledišta, uspoređujući razna biblijska mjesta i otkrivajući razne smislove, te obilno navodeći tumačenja crkvenih otaca i pisaca, koja su bila i najači argument u pobijanju hereza i utvrđivanju istine. Biblija mu je, dakle, služila poglavito u pobijanju hereza i uspostavljanju katoličke istine. Poslije nego je izložio i protumačio tekst, s njim bi povezao sva moguća pitanja, što je zavisilo o knjizi koju je izlagao, a izbor je bio slobodan.

Najposlije, sažmimo ukratko. Kako proistječe, Biblija je u srednjem vijeku bila osnovna knjiga teološkoga studija, njegov početak i svršetak. *Lectores biblici* bavili su se literarnim smislom (*intellectus litterae*), doktori pak bavili su se razumijevanjem teksta ili znanošću (*scripturae scientia*)³³. Zbog toga su se zvali *doctores in sacra pagina*.

4. DOPRINOS DOMINIKANACA SREDNJOVJEKOVNOJ EGZEGEZI

Svestrano razvijeno školstvo s mnogobrojnim vlastitim teološkim školama svih kategorija, na kojima su predavali toliki znameniti doktori teologije, uz to je i svaki samostan imao barem jednoga, donijelo je i svestrane plodove. Budući da je Biblija u srednjem vijeku bila službeni tekst teologije, razvila se po samostanima široka biblijska kultura, kojoj će uslijediti najbolja svetopisamska djela onoga vremna. Sva su braća imala prigodu da se dobro upoznaju s Biblijom, budući da su svi, čak i starješine, morali slušati samostanska predavanja. Otuda brojna biblijska djela braće koja su pisala, te obilno citiranje biblijskih tekstova braće koja su propovijedala.

4. 1. CONCORDANCES I CORRECTORIA

U 13. i 14. stoljeću uvelike se upotrebljavala i proučavala Biblija, osobito u samostanima Reda propovjednika. Taj će rad uroditi brojnim biblijskim djelima, napose među pariškim dominikancima samostana sv. Jakova, čiji je *studium generale* bio već pripojen pariškom sveučilištu. Svojim majstorskim pothvatima i izuzetno vrijednim djelima pribavili su sveučilištu i Redu veliki ugled i dobar glas³⁴. Odmah na početku valja izdvojiti ime jednoga velikog teologa i bibličara, tekstualnog kritičara i komentatora Biblije, koji je utro put srednjovjekovnoj egzegezi i odškrinuo vrata modernom dobu i znanstvenom istraživanju Biblije i biblijskog miljea, a to je Hugo

³² »Prius enim oportet scire *intellectum litterae*, quod fit per *lecturam* Bible, quam tractare *difficiles* quaestione, quod fit per *lecturam* *Sententiarum*. Mullti etiam sunt apti ad legendum *Bibliam* qui non sunt apti ad legendum *Sententias*; unde Parisius legunt duos cursus Bible antequam legant *Sententias*«, unde Parisius legunt duos cursus Bible antequam legant *Sententias*«, Denifle, *Quel livre*, n. čl., str. 159, citira Burrowsa, *Collectanea*, Oxford 1890, I, str. 218. 226.

³³ Denifle, *Quel livre*, n. čl., str. 160; »*sacrae scripturae intelligentia et stientia ad quam studio et exercitio theologiae facultatis pervenitur, est regula morum et totius verae honestatis forma*«, iz Statuta bečkog sveučilišta, v. Kink, *Geschichte der Keis. Universität Wien*, II, str. 106.

³⁴ Usp. S. Berger. *De l'histoire de la Vulgate en France*, Pariz 1887, str. 12.

iz Saint-Chera († 1263)³⁵. Najprije je bio profesor Sentenca u Parizu, zatim provincijal te od 1244. kardinal. Uz suradnju oko pet stotina svoje subraće poduzima golemo djelo sastavljanja konkordancije, čuvene »*Concordantiae Sancti Jacobi*«³⁶. To je najstarija verbalna konkordancija³⁷ koja se i danas ponekad upotrebljava³⁸. Sv. Albert Veliki jedan je od prvih koji se s njome služio za vrijeme svoje profesure u Parizu, 1245-1248 godine. Nju će, oko 1310., dominikanac Konrad iz Halberstadta dotjerati, napose će smanjiti njezinu obimnost i dimenzije i prilagoditi je svakidašnjoj upotrebi³⁹. Budući da je još uvijek imala nedostataka, nju će još jednom pregledati, dopuniti i usavršiti hrvatski dominikanac Ivan Stojković († 1444), ondašnji generalni prokurator Reda. Osobito je značajan njegov dodatak konkordanciji koji sadrži male i nesklonjive riječi⁴⁰.

Dominikanci iz Sv. Jakova priredili su i tzv. velike konkordancije »*Concordantiae majores*«, koje više-manje odgovaraju današnjim modernim konkordancijama. Jedna takva je i glasovita »*Concordantiae Anglicanae*«, što su je oko 1250. priredili dominikanci iz Oxforda: J. iz Darlingtona, R. iz Stavensbya i H. iz Croyndona⁴¹. To je prva konkordancija na engleskom tlu. Kako se latinski tekst Biblije tijekom vremena iskvario i iskrivio uslijed prepisivanja, osjećala se sve veća potreba novijeg i boljeg teksta. Taj hitni i teški posao obnove Vulgate poduzeli su dominikanci, a pokretač je opet bio Hugo iz Saint-Chera. Kao provincijal francuske provincije, nakon što se savjetovao s učiteljem Reda, bl. Jordanom Saksoncem, naređuje braći reviziju Vulgate. Iste 1236. godine u Parizu, Vrhovna skupština povjerava braći francuske provincije posao rekonstrukcije Biblije, a prema kojoj će se onda popraviti i sve dru-

³⁵ P. Féret, *La faculté de théologie de Paris et ses docteurs les plus célèbres. Moyen âge*, I, Pariz 1894, 349-356; B. Heurtebize, *Hugues de Saint-Cher*, u *Dict. de la Bible*, III, 709; V. Justicianus, *Vitae v. Hugonis de Sancto Theuderico...*, Köln 1621; E. Mangenot, *Hugues de Saint-Cher*, u *Dict. de Théologie catholique*, VII-A, 221-239; D. Mezard, *De vita spiritali ex commentariis B. Hugoni de Sancto Caro*, Regensburg 1910; J. Qétif-J. Echard, *Scriptores ordinis Praedicatorum recensiti*, I, Pariz 1719, 164-209; J. H. Sassen, *Hugo von St. Cher. Seine Tätigkeit als Kardinal (1244-1263)*, Bonn 1908; A. Touron, *Histoire des hommes illustres de l'ordre de Saint-Dominique*, I, Pariz 1743, str. 200-239 (tal. prij., II, Venecija 1746, str. 1-76).

³⁶ E. Mangenot, *Concordances de la Bible*, u *Dict. de la Bible*, II, 895-97; Qétif-Echard, n. dj., str. 203-9; *Sacrorum Bibliorum Vulgatae editionis Concordantiae Hugonis card.*, Venecija 1719.

³⁷ To su neka vrsta rječnika svih biblijskih izričaja. Riječi su poredane alfabetskim redoslijedom. To omogućuje brzo pronalaženje točnoga značenja riječi, uspoređujući je sa svim drugim mjestima u Bibliji, gdje ta riječ dolazi. Postojale su još i stvarne konkordancije. One potpuno reproduciraju sva biblijska mjesta koja obrađuju predmet u naslovu. Obično su bile namijenjene propovjednicima, jer su ponajviše sadržavale tekstove dogmatskog i moralnog obilježja. Iako su satrije od verbalnih, nisu tako značajne kao ove prve.

³⁸ »... l'auteur des concordances de la Bible dont nous faisons encore usage aujourd'hui, Hugues de Saint-Cher...«, S. Berger, n. dj., str. 12.

³⁹ Konkordancija će biti tiskana u Strasburgu 1470. g. pod naslovom »*Fratris Conradi de Alemania*«. To je prva tiskana konkordancija, usp. Qétif-Echard, n. dj., str. 610s; T. Käppeli, *Scriptores ordinis Praedicatorum medii aevi*, I, Rim 1970, str. 276-83.

⁴⁰ Povod za nadopunu bile su diskusije s Husitima na Saboru u Baselu (1433) i s pravoslavnim Grcima u Konstantinopolu (1435), usp. A. Krachnák, *De vita et operibus Ioannis de Ragusio*, Rim 1960, str. 92s; Mangenot, *Concordances*, n. čl., 896s.

⁴¹ Konkordancija je tiskana u Nürnbergu 1485 i otada se zove »*Concordantiae nurngae*«.

ge Biblije u Redu⁴². Popravak su napravila braća iz samostana Sens, zato se i zove »*Correctiones Senonenses*«, kojeg Vrhovna skupština 1256. u Parizu nije odobrila⁴³, jer je sadržavao neke pogreške. Kako bi teološki studiji počivali na autentičnim tekstovima, Hugo iz Saint-Chera, sada već kardinal, započinje reviziju toga teksta uz suradnju braće iz samostana sv. Jakova. Tako nastaje poznata Biblija sv. Jakova ili »*Correctorium Parisiense*«⁴⁴. Obraćeni Židov, a sada dominikanac, *Teobald Saksonac* popravio je hebrejski tekst. Ta pariška Biblija bila je dobro prihvaćena u svim krugovima i uvelike je koristila daljnjem proučavanju pojedinih biblijskih knjiga, osobito u pariškim školama.

DOMINIKANCI I BIBLIJA (nastavak)

4. 2. KOMENTARI

U 13. stoljeću dolazi do buđenja intelektualnoga života na sveučilištima. Kako u to vrijeme nastaju i prvi teološki fakulteti, pripajanjem samostanskih generalnih studija sveučilištima, živnuo je i teološki studij, napose biblijski, budući da je u 13. i dobrim dijelom u 14. stoljeću Biblija bila osnovna knjiga u rukama doktora teologije i studenata. Teološka su pitanja obrađivana tek prilikom, tj. u sklopu protumačenoga biblijskog teksta, zajedno s drugim pitanjima koja je doktor navezivao na osnovni tekst. Tek kasnije, potkraj 14. stoljeća, zahvaljujući razvoju filozofije, teologija će postati zasebna disciplina, a profesor doktor teologije u pravom smislu riječi. Istodobno će knjiga *Sententia* potisnuti Bibliju. Tako i djela što će nastati razlikovat će se u teološka i djela biblijske teologije.

Biblijska djela iz 13. stoljeća uglavnom su komentari, koji nisu ništa drugo doli dnevna predavanja doktora teologije skupljenih u jednu knjigu. Njihov je broj jako velik, jer su bila brojna *studia generalia*, pa tako i doktori teologije koji su na njima predavali. Mnogi su komentari prepušteni zaboravu jedino zato što nikada nisu objavljeni. Komentari se obično dijele na *expositiones*, ako su bili priređeni od samog

⁴² »Volumus et mandamus ut secundum correctionem quam faciunt fratres quibus hic iniungitur in provincia (Francie) biblie alie ordinis corrigantur et punctentur«, *Acta...* I, n. dj., str. 9; *Chartularium*, I., str. 317s.

⁴³ »Correctiones biblie Senonenses non approbamus nec volumus quod fratres innitantur illi correctioni«, *Acta...*, I, str. 82. U vezi te zabrane C. Vercellone primijećuje: »tim zakonom oci dominikanci su mudro održavali jedinstvo liturgije u svome Redu«, *Dei correctori biblici della biblioteca vaticana*, u »Dissertazioni Accademiche«, Rim 1864, str. 45, bilj. 4.

⁴⁴ S. Berger, *Des essais qui ont été faits à Paris au XIIIe siècle pour corriger le texte de la Vulgate*, u *RTPPhil* 1883, 41-66; H. Denifle, *Die Handschriften den Bibel-Correctorien des 13. Jahrhunderts*, u »Archiv für Literatur-und Kirchengeschichte des Mittelalters« 4 (1888) 263-311; 471-601; E. Mangenot, *Correctoires de la Bible*, u *Dict. de la Bible*, II, 1022-26; Smalley, n. dj., str. 334s; Spicq, n. dj., str. 165-72. Govoreći o korekcijama, Berger veli: zà H. iz Saint-Chera: »Il cite l'hebreu comme un homme qui connaît cette langue par lui même, et toute son oeuvre n'est qu'un retour consciencieu aux originaux«, *Dél histoire...*, n. dj., str. 13.

⁴⁵ »Non caret probabilitate, istum fratrem esse eumdem cum auctore libri *Excerpta ex Thalemud*, qui in mss. saepe occurrit, et in Bibl. Monac., ms. lat. 26847, fol 68, sic describitur: 'Isti sun errores Judeorum in libro Thalemud, quorum translationem fr. Theobaldus *subprior ord. Praed. in villa Parisiensi*, qui quondam erat Judeus, transtulit de iudaico in latinum«, *Chartularium*, I, 211. Usp. također: S. Berger, *Quam notitiam linguae hebraicae habuerunt christiani medii aevi temporibus*, Pariz 1893, str. 30-31.

doktora teologije, te *lecturae*, ako je predavanja doktora teologije priredio neki student. Iako je riječ o komentarima biblijskih knjiga, ipak su to više biblijsko-teološka djela nego samo biblijska. Naime, doktori teologije su, izlažući biblijski tekst, ne samo pojašnjavali tekst, nego su usputno u njemu tražili i rješenja pojedinim teološkim problemima dogmatske i moralne naravi.

Doktori su teologije, na početku svojih predavanja, morali napraviti uvod u čitavu Bibliju, izvršiti podjelu knjiga⁴⁶, odrediti kanoničnost i autentičnost svake knjige⁴⁷ te vrijeme nastanka⁴⁸. Zatim su trebali prirediti mali *introitus* ili *ingressus* za svaku pojedinu knjigu koju su izlagali. Taj prikaz sadržaja i glavnih značajki biblijskih knjiga zvat će se kasnije *principium*.

4. 3. NAJVAŽNIJI DOMINIKANSKI BIBLIČARI U 13. I 14. STOLJEĆU

Kako ne bismo odveć oduljili s nabranjem brojnih imena, ovdje ćemo spomenuti samo one dominikance čija su imena i djela zabilježena u skoro svim priručnicima povijesti katoličke *egzegeze*.

Roland iz Cremona (†1259) je prvi dominikanski doktor teologije na pariškom sveučilištu. Napisao je komentar knjige o Jobu⁴⁹, u kojemu susrećemo po prvi put literalno-povijesno tumačenje s moralnom, mističnom ili alegorijskom primjenom. Može se slobodno reći, da on inaugurira modernu komparativnu metodu, budući da se pri izlaganju teksta služio svim pomoćnim znanostima. Gueric iz Saint-Quentina (†1245) je autor mnogih komentara. Od starozavjetnih knjiga spomenimo: Jr, Ez, skoro sve Mudrosne knjige, a od novozavjetnih: Lk, Iv, Pavlove poslanice i Otkrivenje.⁵⁰

Budući da smo već spomenuli Hugu iz Saint-Chera, sada ćemo samo još nabrojiti njegova ostala kapitalna djela. Komentirao je sve biblijske knjige od Postanka do Otkrivenja u obliku preciznih i vrlo učenih postila⁵¹, koje predstavljaju uzorak biblij-

⁴⁶ Sv. Toma Akvinski, npr., u svom uvodničarskom govoru kao bakalaureus 1252. te na promociji u doktora teologije 1256. jasno veli: »Vetus Testamentum dividitur in tres partes...: prima pars continetur in Lege... secunda... in Prophetis... tertia... in Hagiographis«, P. Mandonnet, *S. Thomae Aquitanis Opuscula omnia*, IV, Pariz 1927, str. 484ss; usp. također: F. Salvatore, *Due sermoni inediti di S. Tommaso d'Aquino*, Rim 1912.

⁴⁷ U svome *principium* sv. Toma izričito ubraja u svoj kanon deuterokanonske knjige (Tb, Jdt, Sir, Mudr, 1, 2 Mak), razlikujući pri tome kanoničnost i autentičnost. Kriterij kanoničnosti na koji se poziva je upotreba knjiga u Crkvi. Što se tiče kanona NZ, nema problema. Slijedeći S. Langtona i H. iz Saint-Chera zastupa da je izvorni jezik poslanice Heb hebrejski, a da je grčki prijevod; usp. P. Synave, *Le Canon Scripturaire de S. Thomas d'Aquin*, u RB 33 (1924) 522-633.

⁴⁸ Prema sv. Tomi, od svih novozavjetnih knjiga Iv. evanj. napisano je posljednje, u Joa, X, lect. 5, 20. Zatim razlikuje dva redoslijeda za bibl. knjige: »unus scilicet temporisquo scripti fuerunt, et alius dispositionis quo in Biblia ordinantur«, *Prolog in Joa*, Torino, Marietti, 1902, str. 7.

⁴⁹ P. A. Dondaine, *Un commentaire scripturaire de Roland de Crémone. »Le livre de Job«*, u AFP 11 (1941); Quéatif-Echard, n. dj., I, str. 125ss.

⁵⁰ P. Glorieux, n. dj., I, str. 54-58; F. M. Henquinet, *Les écrits du frère Gueric de Saint-Quentin*, u RTAM (1934) 184-214; (1936) 369-388; Quéatif-Echard, n. dj., I, str. 113-115.

⁵¹ Postile su kratke zabilježbe uz tekst, obično stavljenu uz rub ili između redaka, i dosta su česte u srednjovjekovnoj literaturi. Njih valja razlikovati od komentara zvanih »*Lecturae*«, koji su nastali na teol. školama izvan *studia generalia*. To su tumačenja kratkih ulomaka poje-

skih predavanja na pariškom sveučilištu u prvoj polovici 13. stoljeća ono što će komentari sv. Tome i sv. Alberta biti u njegovoj drugoj polovici. Najvažnija dva djela iz serije komentara jesu: *Postillae in universa biblia secundum quadruplicem sensum: historicum, allegoricum, moralem et anagogicum*, zatim *Sermones super epistolas et evangelia de tempore*. U tumačenju teksta služi se literarnom metodom, a u iznošenju različitih smislova poziva se na dotadašnje autoritete.

Sv. Albert Veliki († 1280) će skupa sa sv. Tomom dati najveći zamah znanstvenome životu uopće, pa tako i biblijskom istraživanju. Bio je veliki poznavatelj kršćanske i poganske filozofije, objavio razne publikacije iz mistike i askeze, bavio se prirodnim znanostima te studijem Sv. pisma. Zahvaljujući toj svojoj širokoj kulturi i učenosti, zavrijedio je slavni naslov »*Doctor universalis*« odnosno »*Doctor expertus*«⁵². Napisao je brojna svetopisamska djela i komentirao gotovo cijelu Bibliju. Nabrojiti ćemo sažeto njegove komentare: Komentar velikih i malih proroka, Psalama, knjige o Jobu, četiriju evanđelja, knjige Otkrivenja, itd. Kao i u drugim njegovim djelima, tako isto i u biblijskim, susrećemo njegovu izvanrednu darovitost i teološku izobrazženost. Vrhovno hermeneutičko pravilo sv. Alberta je istina, tako da u njegovim bibl. djelima susrećemo često izraze »*veritas litterae*«, »*litteralis veritas*«, »*prima expositio est litteralis et vera*. Sv. Albert bi, prema Spicqu, bio tvorac znanstvene egzegeze.⁵³ Sv. Toma Akvinski († 1274) je, zahvaljujući osobitoj pronicavosti, duhu sinteze i sustavnosti, utemeljitelj filozofsko-teološkog sistema i velike tomističke škole. Ne samo da je bio i ostao najveći teolog i filozof, općepoznat kao »*Doktor communis*« ili »*Doctor angelicus*«, nego je bio i odličan egzeget. Značajka je njegove egzegeze jasnoća stila, dubina nauke, oštrina intuicije te privrženost literalnom smislu na kojemu temelji onaj spiritualni. Budući da je četvrtina svih Tominih djela biblijskog obilježja, ponajviše komentari, nemoguće nam je ovdje nabrojiti ih poimence. Recimo ukratko da je sv. Toma napisao komentare skoro svim staro i novozavjetnim knjigama⁵⁴. Ovdje ćemo spomenuti jedino: *Lectura in omnes epistolas Pauli*, za-

---

dinih biblijskih knjiga ili poglavlja. Obično imaju dva dijela, jedan čisto teološki a drugi čisto biblijski.

⁵² O sv. Albertu i njegovim djelima napisane su mnoge knjige i studije, stoga navodimo samo neke: AA.VV., *Atti della settimana Albertina*, Rim 1932, osob. str. 81-105; 127-152; AA.VV., *Le Bienheureux Albert le Grand*, u RThom 36 (1931) 227-468 (str. 422-468 sadrže 583 članka njegove bibliografije); Glorieux, n. dj., I, str. 62-77; A. M. Haynal, *Der hl. Albert der Grosse als Ausleger der heiligen Schrift*, u DThom 35 (1932) 327-34; P. G. Meersseman, *Introduction in opera omnia B. Alberti Magni*, Bruges 1931, str. 82ss; F. Pelster, *Zu Ueberlieferung einiger exegetischer Schriften Alberts des Grossen*, u Scholastik 7 (1932) 257-68; A. Vaccari, s. *Alberto Magno e l'esegesi medievale*, u Bib 13 (1932) 257-272; 369-384; J. Vosté, *Sanctus Albertus Magnus Evangeliorum interpres*, u Ang 9 (1932) 263-269; idem, *S. Albertus Magnus sacrae Paginae Magister*, u NT 1932, idem u VT 1933.

⁵³ N. dj., str. 298.

⁵⁴ Nepregledna je bibliografija o sv. Tomi, stoga upućujemo na: Mandonnet-Destrez, *Bibliographie Thomiste* (Bibliothèque Thomiste, 1), Pariz 1960; *Bulletin Thomiste* (1924-65), *Rassegna di Letteratura Tomista* (1966-); P. Mandonnet, *Chronologie des Ecrits Scripturaires de S. Thomas d'Aquin*, u RThom 33 (1928) 27-45; 116-55; 211-45; idem 34 (1929) 53-69; 132-145; J. Vosté, *S. Thomas Aquinas epistularum S. Pauli interpres*, u Ang 19 (1942) 255-276; itd.

tim *Catena aurea super Matthaenum, super Marcum, super Lucam, super Joannem*⁵⁵. Od svih svojih djela Toma je, prema Mandonnetu, najmanje originalan u svetosamskim komentarima, iako i u njima nadmašuje uvelike svoje suvremenike⁵⁶. Međutim, Toma je dosta originalan i može se nazvati tvorcem istinskog egzegetskoga zamaha i napretka, zahvaljujući uvođenju nove metode prilikom tumačenja biblijskoga teksta. Metodu koju je razradio i primijenio za komentare Aristotelovih djela, primijenio je i na bibl. knjige. Namjesto dosadašnjih postila i drugih anotacija, on detaljno obrađuje dijelove i poglavlja knjiga, pokazujući njihov slijed i ovisnost, analizirajući istodobno pojedine fraze i termine. U svim komentarima isključivo se drži literalnoga smisla i interpretacije teksta. *Petar iz Tarentaise* (†1276) ili »*Doctor spectabilis*« odnosno »*Doctor famosus*«, bio je najprije doktor teologije u Parizu, zatim provincijal, biskup i kardinal, te najposlije papa Inocent V. Značajno je njegovo znanstveno tumačenje mnogih bibl. knjiga te korisni brojni govori za propovjednike onoga doba. Spomenimo samo: *Postillae super epistolas Pauli* te brojne *Sermones*⁵⁷. U mnogome slijedi sv. Tomu, iako ima originalnih stvari, npr. komentari su mu podijeljeni u lekcije od kojih deset redaka. Egzegeza mu je literarna. *Nikola iz Gorana* (†1278) je slovio kao dobar poznavatelj Biblije. Osim djela *Glossen, Kommentare und Postillen zur ganzen Hl. Schrift*, prikupio je oko 330 *Distinctiones*⁵⁸. *Meister Eckhart* (†1327) je predstavnik isključivo teološke egzegeze. Napisao je brojna djela. *Dominik Grima* (†1347) je prvi koji citira Sumu teološku i druga Tomina djela u svojim komentarima.

4. 4. PRIJEVODI, ORIJENTALNI JEZICI I DRUGE POMOĆNE ZNANOSTI

Svi komentari i biblijska djela koje smo do sada spomenuli nastali su na temelju lat. teksta Vulgate, budući da su bili rijetki oni koji su poznavali izvorne jezike, hebrejski i grčki, a ti rijetki učili su ih opet iz apologetskih razloga, zbog čestih polemika sa Židovima i pravoslavnim Grcima. Tako najveći teolozi-bibličari 13. stoljeća. (S. Langton, H. iz Saint-Chera, sv. Albert, sv. Toma) nisu znali izvorne biblijske jezike, pa su se služili isključivo latinskim. Osjećala se sve veća potreba filološke egzegeze, koja će proučavati tekst stilski, gramatički i jezično. S druge strane, propovijedanje je iziskivalo prijevode na narodne jezike, budući da svijet nije znao ponajbolje latin-

⁵⁵ »Catena« je moderni termin proširen u vrijeme renesanse a označava izdanje bibl. tekstova, na čijim rubovima se nalaze, kao vječni komentar, citati Otaca. Ta vrsta literature napose je bila omiljena u Bizantu. Prva latinska catena pripisuje se Tomi Akv. u gore spomenutom komentaru, iako je izvorno ime komentara *Glossa continuata*, odnosno *Expositio continua*, zatim *Catena* i najzad *Catena aurea*, usp. P. Batiffol, *Chaines Bibliques*, u *Dict. de la Bible*, II, 482-487. Najpoznatije pastrištiko tumačenje čitave Biblije je ono od N. Treveta, početkom 14. st., usp. Qetif-Echard, n. dj., I, str. 562.

⁵⁶ *Chronologie...*, n. čl., str. 116.

⁵⁷ AA.VV., *Beatus Inocentius PP.V (Petrus de Tarantaisa, O. P.)*, Rim 1943, osob. str. 259-271; Qetif-Echard, n. dj., I, 350-354.

⁵⁸ To su u knjige-registri biblijskih dvosmislenih riječi s tumačenjima, sastavljenih po alfabetskom popisu. Dosta su brojne u srednjem vijeku, počevši od kraja 12. st. Njihova brojnost govori kolika se briga posvećivala Bibliji.

ski, napose u misijskim krajevima. Učenje biblijskih i drugih orijentalnih jezika započelo je misionarskim pokretom prosjačkih redova dominikanaca i franjevaca⁵⁹.

Prvi prijevodi na narodne jezike napravljeni su prema Vulgati. Prevođenje je uzelo toliko maha, da je Vrhovna skupština u Bologni 1242. morala intervenirati i privremeno zabraniti daljnje prevođenje⁶⁰. To ukazuje na to da se prevodilo posvuda, a ne samo u Parizu. Učenje orijentalnih jezika, napose hebrejskog i arapskog, nije više motivirano isključivo apologetskim razlozima. Pravi povod za to je apostolski i misionarski rad među nevjernicima, evangelizacija nevjernika. Tako već 1236. provincija u Svetoj Zemlji posjeduje u svojim samostanima »*studium linguarum*« za orijentalne jezike, posebice za arapski⁶¹. Velike zasluge za proširenje tih škola imaju dva dominikanska učitelja Reda, Rajmund Penjafort (1238-1240) i Humbert Rimski (1254-1263), koji su se zauzeli za otvaranje škola za misijske propovjednike, u kojima će se poučavati hebrejski i arapski. Te će se škole najprije proširiti u Španjolskoj⁶², a potom i u drugim provincijama Reda⁶³.

Za prijevode na narodne jezike, dakle, veliku zaslugu opet imaju dominikanci. Uzgređice spomenimo neka zaslužna imena. *Ĵ. iz Varazzea* († 1243) priređuje prvi talijanski prijevod.⁶⁴ Jedan drugi tal. prijevod napraviti će i *S. Marmochini* († 1634). Francuski se dominikanci nisu zaustavili nakon revizije Jeronimova teksta i priređivanja prvih konkordancija. Nastavili su s pisanjem velikih komentara i prevođenjem. Na francuskom prijevodu sudjelovalo je više dominikanaca:⁶⁵ *I. iz Bloisa*, *A. iz Toura*, *N. Coeffeteau* te *I. Henten*, poznati pisac više komentara i izdavač louvainske Biblije. *I. Rellach* priređuje prvi tiskani prijevod čitave Biblije, izuzev Psalama, na njemačkom jeziku. Taj će prijevod dotjerati *I. Dietemberger*, pa će do 1776. doživjeti 58 izdanja. *R. iz Sabrugera* († 1313) prvi prevodi Psalme na katalonski, a *I. Lopez* († 1464) evanđelja liturgijske godine na kastiljanski. *Ĵ. Borell* († 1478) prevodi biblijske knjige na valencijski dijalekat. *B. Parvus* oko 1330. prevodi Bibliju na armenski. *Luka Bračanin* 1598. prevodi Psalme na hrvatski jezik.

Ukratko ćemo spomenuti nekoliko lingvista i orijentalista, koji su također bili vrsni bibličari. *R. Martin* († 1282) odličan poznavatelj židovske i arapske književ-

⁵⁹ Usp. B. Altaner, *Die fremdsprachliche Ausbildung der Dominikanermissionare während des 13. und 14. Jahrhunderts*, u *Zeitschrift für Missionswissenschaft* (1933) 233-341; idem, *Zur Kenntnis des Hebraischen im Mittelalter*, u *BZ* 94 (1933) 288-308; K. A. Neuman, *Ueber orientalische Sprachstudien seit dem 13. Jahrhundert mit besonderer Rücksicht auf Wien*, Beč 1899; J. Soury, *Des études hébraïques et exégétiques au Moyen Age*, Pariz 1867.

⁶⁰ »Nec aliquis fratrum de cetero sermones, vel collationes, vel alias sacras scripturas de latino transferant in vulgare«, *Acta...*, I, n. dj., str. 24.

⁶¹ Usp. P. Mandonnet, *Dominicains (travaux des) sur les Saintes Ecritures*, u *Dict. de la Bible*, II, 1471.

⁶² Najpoznatije su: »*Studium hebraicum*« u Barceloni i »*Studium arabicum*« u Valenciji (1281 g.), »*Studium hebraicum et arabicum*« u Jativi (1291 g.).

⁶³ Odluka Vrhovne skupštine iz 1310. glasi: »Rogamus magistrum ordinis, quod ipse de tribus studiis, scilicet ebraico, greco et arabico provideat in aliquibus provinciis...«, *Acta...*, I, n. dj., str. 50. Bečki će Koncil narediti, da se na sveučilištima (Pariz, Bologna, Oxford i Salamanca) osnuju po dvije katedre za učenje hebrejskog, kaldejskog i arapskog jezika.

⁶⁴ »Vjerujem da je najstariji tal. prijevod Biblije onaj od Jakova iz Voragine, nadbiskupa genovskog«, Richard Simon, *Hist. crit. du Vieux Test.*, Pariz 1680, str. 598.

⁶⁵ Usp. M. S. Berger, *La Bible française au moyen âge*, Pariz 1884.

nosti. Osniva arapsku školu u Tunisu 1250. godine. S poznatim djelom *Pugio fidei adversus Mauros et Judaeos* inauguriira biblijski orijentalizam.⁶⁶ R. iz Monte Croce († 1320) živio je neko vrijeme u Palestini i susjednim zemljama. Dobro je poznao hebrejski i arapski. Autor je najslavnijeg srednjovjekovnog djela o Palestini, susjednim narodima i muslimanima, *Itinerarium*, s kojim započinje biblijska etnologija.⁶⁷ N. Trevet († 1330) izvrsno se služi hebrejskim i svojim komentarima, raspravljajući značenje riječi i bilježeći neslaganje Jeronimova teksta s izvornim.⁶⁸ P. Schwarz († 1490) je prvi od kršćana napisao hebrejsku gramatiku.⁶⁹ Bio je glavni pomagač M. Korvina pri osnivanju budimpeštanskoga sveučilišta. Za biblijsku su geografiju zaslužni, između ostalih, A. Buenhombre,⁷⁰ F. Fabris (*Schmidt*)⁷¹ i B. od Mont-Siona, čiji detaljni opis Sv. Zemlje iz 1283. doživljava dvadeset izdanja i preveden je na mnoge jezike.

5. OD REFORME DO LAGRANGEA

U 14. i 15. stoljeću zamijećuje se napredak egzegeze zahvaljujući ponajviše vraćanju na izvorne jezike. S buđenjem humanizma i renesanse oživljuje interes za starine, pisane spomenike i dokumente. Za proučavanje davnina potrebno je poznavati stare jezike. Rekonstrukcija starog doba i proučavanje njegovih dokumenata uvelike će pridonijeti razvoju filologije i tekstualne kritike. Taj će zamah imati svoj vrhunac u vrijeme reforme, koja će u intelektualnim krugovima odjeknuti kao neka vrsta iza-zova, poticaja i preporoda. Djela iz tog perioda su doista solidna i temeljita. Odlikuju se širinom i izvrsnim poznavanjem crkvenih otaca i pisaca. Iako još uvijek prevladava literarna metoda, ipak se zapaža veliki zaokret prema modernim vremenima, komentari su filološki dotjeraniji, tumačenja su jasnija i sigurnija. Kod svih se nazire duh reforme, teološka zabrinutost i kod nekih izvjesna doza dogmatizma. Bibličari se poglavito bave Pavlovim poslanicama, napose Poslanicom Rimljanima, na kojoj je sazdana protestantska dogmatika. Ali, već u drugoj polovici 17. i u 18. stoljeću katolički biblijski stručnjaci sve više će se baviti pomoćnim biblijskim znanostima, osobito filologijom i tekstualnom kritikom, a sve manje teologijom.

U ovom odjeljku spomenut ćemo samo najvećega stručnjaka za hebrejski jezik u prvoj polovici 16. stoljeća, S. Pagninija († 1541), koji je prvi, poslije sv. Jeronima

⁶⁶ Usp. A. Berthier, *Un maître orientaliste du XIF siècle*, Raymond Martin, O. P., u AFP, Rim 1936, str. 267-311; Qétif-Echard, n. dj., I, str. 396.

⁶⁷ P. Mandonnet, *Fra Ricolodo de Monte-Croce, pèlerin en Terre Sainte et missionnaire en Orient. XIIIe siècle*, u RB 2 (1893) 44-61; 182-202; 584-607; v. također F. M. Abel, *Ecrits des dominicains sur la Terre Sainte*, u »Miscellanea Dominicana«, Rim 1923, str. 222-224.

⁶⁸ F. Ehrle, *Nikolaus Trivet. Sein Leben, seine Quodlibet und Questiones ordinariae*, u »Fs. C. Bäumer«, Münster 1923, str. 9-11; A. Kleinhans, *Nikolaus Trivet, O. P., Psalmorum Interpretes*, u Ang 20 (1943) 219-236.

⁶⁹ Qétif-Echard, n. dj., I, str. 861-63; Walde, *Christliche Hebräisten Deutschlands am Ausgang des Mittelalters*, Münster 1916, str. 70-152.

⁷⁰ Usp. G. Meersseman, *Ma chronologie des voyages et des œuvres de frère Alphonse Buenhombre, O. P.*, u AFP 10 (1940) 77-108.

⁷¹ Usp. Fr. Felix Fabri *evagatorium in Terrae Sanctae, Arabia et Egypti peregrinationem*, 3 svez., Stuttgart, Hassler, 1843; H. F. M. Prescott, *Friar Felix at Large. A Fifteenth Century Pilgrimage to the Holy Land*, New Haven 1950.

preveo na latinski sve biblijske knjige iz izvornih jezika. Radio je punih 25 godina na djelu: *Veteris et Novi Testamenti nova translatio*. Taj je prijevod dosta citiran, čak ga je Luther veoma cijenio. Osim hebrejskog, poznao je još arapski i aramejski jezik. Dugo vremena je proučavao rabinske spise. Sigurno je najveći lingvist i filolog svoga vremena.⁷² Proslavio se jednim drugim monumentalnim djelom: *Thesaurus linguae sanctae s. Lexicon Hebraicum*. Taj hebrejski rječnik doživio je veliki uspjeh, a i danas je upotrebljiv.⁷³ Pagnini je prvi napravio podjelu na retke za SZ u svojoj Bibliji od 1528 godine. Od ostalih djela najpoznatija su: *Catena argentea in Pentateuchum* (6 svez.) i *Hebraicarum Institutionum libri quatuor*.

6. HRVATSKI DOMINIKANCI I BIBLIJSKI STUDIJ

I na našem hrvatskom podneblju dominikanci su se istakli u svim granama božanskih i ljudskih znanosti. Od dana dolaska na hrvatsko tlo⁷⁴ pa sve do naših dana, dominikanci su najrevnije razvijali studij, gajili i promicali znanost, osobito u svojim vlastitim školama i višim učilištima koja su posvuda osnivali. Mimogred spomenimo da je Zadar već u 16. stoljeću imao svoj »*Studium generale*«, tj. visoku školu s pravom podjeljivanja naslova »*lektor bogslavlja*«. Ubrzo potom slične škole dobili su Dubrovnik⁷⁵ i Kotor.

I u školama hrvatskih dominikanaca naglašavao se ozbiljni studij. Biblija je bila osnovna knjiga i srž studija. Dominikanci su jedino na taj način mogli odgovoriti poslanju i zadaći Reda u hrvatskim zemljama, tj. da učenjem i propovijedanjem navješćuju, promiču i brane istinu. Prava je pobuda toj revnosti spas duša: »*studium est ordinatum ad praedicationem, praedicationem, ad animarum salutem*«. Nabrojimo ukratko najistaknutije pojedince iz područja biblijskih znanosti.

Jakov Dubrovčanin († 1464), biskup mrkansko-trebinjski, napisao je komentar Davidovim psalmima. *Julije Dalmatinac* († 1466) protumačio je dvanaest Malih proroka. *Ivan Stojković* je posebno veliko ime za mnoge znanosti pa tako i za biblijske. Osim spomenutoga dodatka Jakobinskoj konkordanciji: »*Concordantiae vocum indeclinabilium sacrorum Bibliorum*«,⁷⁶ Stojković se proslavio svojim interventima na crkvenom Saboru u Baselu (1433) o svetopisamskoj inspiraciji⁷⁷ i literarnom

⁷² T. Centi, *L'attività letteraria di Santi Pagnini (1480—1536) nel campo delle scienze bibliche*, u AFP 15 (1945) 5-51; I. Taurisano, *I Domenicani in Lucca*, 1914, str. 94-111.

⁷³ W. Gesenius, stručnjak za hebrejski jezik i autor poznatog hebr. i aram. njemačkog rječnika, jednom je zgodom kazao za Pagninijev rječnik: »Ne vjerujem da postoji danas u Evropi samo jedan čovjek koji bi bio u stanju napraviti jednu takvu knjigu«, v. P. Mandonet, *Domini-cains...* n. čl. 1477.

⁷⁴ Prema A. Zaninoviću, dominikanci se već u prvoj polovici 13. stoljeća nalaze u svim hrvatskim zemljama, n. čl., str. 265.

⁷⁵ Zbog učenosti redovnika, piše glasoviti pisac Serafin Cerva (1686—1759), dubrovački su samostan smatrali pravim proročištem: »Porro ea de insigni fratrum Ragusini caenobii doctrine civium omnium ab ipsis ininitis ac deinceps animos invaserat opinio, ut locus ipse civitatis quasi oraculum, certe sapientiae domicilium haberetur...«, *Bibliotheca Ragusina*, I, str. 23.

⁷⁶ V. gore, str. 10, bilj. 40.

⁷⁷ »Cijelo Pismo SZ i NZ, koje se nalazi u Bibliji, autor je napisao uslijed nadahnuća Duha Svetoga«, *Joan a Ragusio, regula I^o-Labbe, Concil. tom XII*, u Le Blanc D'Ambonne, *La Sainte Bible. Le langage symbolique et le sens spirituel des Saintes Ecritures*, Pariz 1881, str. 50.

smislu.⁷⁸ Za vrijeme svoje misije u Konstantinopolu (1435—1437), nabavio je nekoliko veoma važnih novozavjetnih rukopisa, koji se i danas nalaze u Baselu.⁷⁹ *Albert Doimi-Gliričić* († 1563) je dugo vremena predavao Sv. pismo na sveučilištu »La Sapienza« u Rimu. Napisao je nekoliko biblijskih djela. *Dominik Buča* objavljuje 1531. u Veneciji »*Etymon elegantissimum... in septem psalmos poenitentiales cum expositione singulorum eorundem psalmodiarum*«, zatim »*Quatuor cantica Novi Testamenti*« (1537), i »*Expositio satis perutilis omnium Epistolarum Dominicalium, quae per totius anni circulum leguntur*« (1546). *Klement Ranjina* († 1559) je napisao petnaestak znanstvenih djela, među kojima izdvajamo »*Expositio... super Epistolam Pauli ad Romanos per modum Lecturae*«, u kojem na dosta argumentiran način pobija Lutherove teze. Spomenimo još *I. Krstitelja Resavera*, odličnog poznavatelja Biblije i biblijskih jezika.⁸⁰ Najpoznatije mu je djelo »*De divinis Scripturis questionum libri quatuor*«, izdano u Macerati 1846. godine.

7. BIBLIJSKI SMISLOVI I HERMENEUTIKA KOD SREDNJOVJEKOVNIH I RENESANSNIH DOMINIKANSKIH BIBLIČARA

Egzegete 13. i 14. stoljeća uglavnom opetuju da je Pismo nepogrešivo istinito, jer je, uz ljudskog autora, na djelu bio božanski autor — Duh Sveti. Zahvaljujući božanskoj mudrosti, koja je bila prvi uzrok Pisma, u njemu nema pogrešnosti.⁸¹ Primarna zadaća egzegeta je da iznađu tu istinu i da je prenesu drugima, ali izražavajući samo ono što je nadahnuti autor htio prenijeti u svom tekstu. Prema tome, nastojeći da otkriju pravu namisao nadahnutog autora, »*intentio auctoris*«, doprinos egzegeta 13. i 14. stoljeća veoma je velik.

Govoreći o najvažnijim predstavnicima srednjovjekovne i renesansne egzegeze, spomenuli smo u više navrata literarni smisao, koji dominira onodobnim komentarima, posebice kod sv. Alberta, čije je zlatno pravilo: »*prima expositio est litteralis et vera*«. Dakle, postoji samo jedna egzegeza, ona koja tumači autorov smisao što se nalazi u tekstu. Osobito će sv. Toma temeljito proučiti i razraditi literarni smisao. Međutim, kako nije znao originalne biblijske jezike, nije mogao ni utvrditi *hebraica veritas*, tj. raditi na izvornim tekstovima, pa je u svom etimološkom tumačenju riječi i imena u većini slučajeva pogriješio, budući da je tumačenje zasnivao na vanjskoj morfološkoj analogiji.⁸²

⁷⁸ »*Literalni smisao Sv. pisma nije samo onaj koji nam tekst nudi, nego onaj koji je Duh Sveti, kao autor Sv. pisma, htio izraziti*«, *Joan a Ragusio, regula 5*, idem, str. 58.

⁷⁹ Tri su veoma značajna: *Codex E* ili *Basileensis* (8. st.), zatim jedan iz 12. st., kojeg je upotrebljavao Erazam u svom izdanju NZ (Basel 1516) i treći tzv. *Codex Reuchlinanus*.

⁸⁰ Prema A. Giurgevichu, Resaver bi svake godine pročitao cijelu Bibliju i to alternativno: grčki, latinski, talijanski, *Cenni biografico-letterarii dei personaggi più illustri della Congregazione ragusina di S. Domenico dai 1750 in poi*, Split 1867, str. 34.

⁸¹ »*Propter quod indubitata Scripturae huius est auctoritas*«, Sv. Albert u *Joā*. »*Quidquid in sacra Scriptura continetur, verum est*«, Sv. Toma, *Quodl.* 12, a. 26; »*sensui litterali sacra Scripturae nunquam potest subesse fallsum*«, *I*, q. 1, a. 10, ad 3.

⁸² Evo što o tome veli Spicq, n. dj., str. 239: »U ovom početnom razdoblju filologije, sve su fantazije dopuštene; od obične igre riječi, do deformacije ortografije ili proizvoljnoga kidanja; rastavit će npr. *cadaver* na *caro data vermibus*, i *lapis* na *laedens pedem*. Sv. Toma će prostođušno napisati: 'Cedron autem in graeco est genitivus pluralis; quasi dicat: trans torrenntem cedrorum. Forte erant ibi multe cedri plantae' *In Joā*. cap. XVIII, lect. 1, 1.«

Baveći se literarnim smislom, sv. Toma će doći do zaključka da se istina u Bibliji očituje na dva načina, pa će od sada razlikovati: *sensus litteralis* (historicus), kad riječ označava neku stvarnost, i *sensus spirituales*, kad ta stvarnost označava drugu stvarnost.⁸³ I još više. Oslanjajući se na Augustina i Bedu, razlikovat će kod duhovnog smisla: *alegorijski* (tipološki), tj. smisao koji dobivaju starozavjetne stvarnosti, kada se povežu s njihovim ispunjenjem u Kristu; *tropološki* (figurativni), koji obuhvaća moralno djelovanje kršćana i općenito teološki život zajednice spasenja; *anagogički* (mistični), koji je najuzvišeniji i odnosi se na nadvremenske stvarnosti spasenja u vječnosti.⁸⁴

Najvažnija značajka egzegeze od 13. stoljeća pa sve, može se reći, do modernog doba je unosenje teološkog pitanja u komentare i izvlačenje pouka dogmatskog ili moralnog obilježja iz biblijskog teksta.⁸⁵ Budući da je još uvijek apologetika bila sastavni do egzegeze,⁸⁶ biblijska djela nekih autora su preplavljena dokaznim elementima. Kod arugmentiranja prevagu ima skolastička metoda, kakvu nalazimo u Sumama. Kako je kriterij istine teološkog argumentiranja autoritet crkvenih otaca i pisaca, sretamo u izobilju prizive na njih.⁸⁷ Dokaz ima veću snagu, što ima više svjedoka među ocima. Na taj način su nastali biblijski komentari »catenae«, sastavljeni od izvadaka raznih autora, o kojima smo već govorili.⁸⁸

Ističući još jednom ogromni pomak biblijskoga studija i veliku ulogu koju su dominikanci imali u tom usponu,⁸⁹ napose ponovimo golemu zaslugu sv. Tome koji je otvorio nove vidike proučavajući temeljno literarno značenje teksta,⁹⁰ prijedimo

⁸³ »In sacra Scriptura manifestatur veritas dupliciter: uno modo secundum quod res significantur per verba, et in hoc consistit sensus litteralis; alio modo secundum quod res sunt figurae aliarum rerum, et in hoc consistit sensus spiritualis«, *Quodl.* VII, q. 6, a. 14. O tome v. P. Synave, *La Doctrine de S. Thomas d'Aquin sur le sens littéral des Ecritures*, u RB 35 (1926) 40-65.

⁸⁴ Usp. H. de Lubac, *Exégèse médiévale*, II, Pariz 1964, str. 263ss.

⁸⁵ Usp. A. Landgraf, *Les Preuves scripturaire et patristique dans l'argumentation théologique*, u RScPhilT 20 (1931) 287-292.

⁸⁶ »Doctores Ecclesiae in defensionem fidei debent esse contra errores«, tako ističe sv. Toma u *Principium*, usp. Mandonnet, *Opuscula*, n. dj., IV, str. 493. Slično govore R. iz Cremona, sv. Albert, itd.

⁸⁷ Nailazimo čak na imena profanih pisaca: Albumasar, Algazer, Boetius, Magnus philosophus, itd. Sv. Albert npr., u svom komentaru o Jobu, citira Aleksandra, Averoesa, Avicenu, Cicerona, Euklida, Hipokrata, Makrobija, Platona, Rabi Mojsija, Salustija, i druge.

⁸⁸ V. str. 15, bilj. 55.

⁸⁹ »L'on peut dire que les bibles latines, manuscrites ou imprimées, depuis le milieu du traizième siècle jusqu'au concile de Trente, furent infiniment redevables aux travaux assidus et éclairés des Frères Prêcheurs«, P. Ungarelli, *Histoire de la correction de la Vulgate*, u Anal. Juris Pont. I (1855) 1321. Ili jedno drugo priznanje: »Il Correttorio primo vaticano... rappresenta esso pure la recensione sanzionata dai domenicani, e seguita dallo stesso Ugone, da s. Tommaso, da Alberto Magno e da altri molti insigni scrittori di quest'ordine, cui si deve la gloria d'aver pel primo rinnovato nella Chiesa gli esempi illustri di Origene e di s. Girolamo nel coltivare con fervido studio la critica sacra«, C. Vercellone, n. dj., str. 47s.

⁹⁰ Racionalna kritika duhovnih smislova što ju je sv. Toma poduzeo jest, prema Spicqu, revolucionarna. Svojim analizama je zacijelo dao pravu vrijednost literarnoj egzegezi, reducirajući mistične interpretacije srednjega vijeka. »Najvažnija zasluga sv. Tome Akvinskog u povijesti hermeneutike je ta da je odredio i doktrinarno opravdao taj novi smjer kršćanske egzegeze«, n. dj., str. 288.

sada u moderno doba, gdje ćemo se sresti s »neusporedivim egzegetom, znanstvenikom rijetke kulture, profinjenim duhom, upornim radnikom... svetim redovnikom«,⁹¹ čovjekom koji je donio revoluciju i prekretnicu u katoličkoj egzegezi, Lagrangeom, »tvorcem orijentalizma u Palestini i nadasve obnoviteljem biblijske egzegeze«. ⁹²

7. LAGRANGE I ECOLE BIBLIQUE U JERUZALEMU

Kada se malo bolje prouči povijest egzegeze, dođe se do turbodne konstatacije, da se Biblija nije čitala ni proučavala s jednakom brigom i ozbiljnošću kao djela profane književnosti, kojima se poklanjala veća pažnja. Biblija je bila nepoznata i nedostupna knjiga velikoj većini kršćana. A oni rijetki, koji su pokušali zadubiti se bolje u nju, isticali su previše njezino božansko podrijetlo, zaboravljajući pritom da je ona djelo i ljudi koje je Bog nadahnuo. Drugim riječima kazano, nisu držali mnogo do toga da je Biblija knjiga što sadrži riječ Božju izrečenu ljudskim riječima, materijalno zabilježenu i prenošenu pismom kao što se pišu i prenose sve druge ljudske riječi. Uslijed čega se razvila spiritualističko-individualistička interpretacija, koja nadmoćno prevladava u dugoj povijesti biblijskog proučavanja. Ne samo da se nije dovoljno brinula o smislu i pravom značenju svetopisamskoga teksta, nego je onemogućila znanstvenu egzegezu sve do 18. i 19. stoljeća.

S pojavom prvih rječnika i gramatika nastaju prva izdanja kritičkoga teksta i prvi vjerni prijevodi. R. Simon (17. st.) i J. Astruc (18. st.) inauguriraju literarnopovijesnu kritiku, koja će se u 19. stoljeću razmahati. To je vrijeme *Religions-, Form-, Traditions-* i *Redaktionsgeschichte*, epigrafije i prvih arheoloških istraživanja i iskapanja u Palestini i Srednjem istoku. Dešifriraju se egipatski, asirski, babilonski, perzijski, hetitski, ugaritski, grčki... natpisi i dokumenti, proučava se povijest, religija, kultura, književnost i običaji naroda starog Istoka. Uporedo s tim Biblija izlazi na vidjelo a tako i prva goruća pitanja, osobito ona literarne naravi i kritičkog čitanja Biblije, jer ta nova otkrića usko su vezana za Palestinu i biblijsko vrijeme; štoviše, govore o utjecaju stranih književnih djela na Bibliju, pa čak i o istim književnim vrstama. Tako je vađenje Biblije iz izvanvremenske odvojenosti poljuljalo dosad relativno mirnu situaciju u katoličkim krugovima, osobito u onim tradicionalne inspiracije i orijentacije.

Velika suzdržljivost i otpor katoličkih bibličara prema arheološkim otkrićima, filološkim rezultatima i kritičkom proučavanju Biblije, te reakcija i kriticizam bezbrižnih teologa-oportunista išao je na ruku modernistima i racionalistima, koji će na kritiku odgovoriti hiperkritikom. Individualističko-racionalistička interpretacija Biblije, koja je potekla iz liberalnih protestantskih krugova, ubrzo je preplavila Njemačku i posvuda se proširila. Značajka modernističkog učenja sastoji se u njezinoj inspiraciji i nadnaravnosti Biblije. Eliminiranjem nadnaravnosti Biblije neće se sama mogućnost Božjega zahvata u povijesti Izraela. To u biti znači da Biblija ne sadrži riječ Božju, već legende i mitove, jednako kao i druga djela nastala na tome

⁹¹ M. Gillet, *Litterae mortem Adm. Rev. P. M. J. Lagrange annuntiantes*, u AOP 23 (1937—38) 415.

⁹² L. H. Vincent, *Le Père Lagrange*, u RB 47 (1938) 322.

području. Intelektualna i biblijska kriza uzdrmla je i Francusku. Potkraj 19. stoljeća tzv. *biblijsko pitanje* doseže svoj vrhunac. Na katoličkom institutu u Parizu katedru hebrejskog jezika drži Loisy, »otac modernizma«, koji će svojim djelima alarmirati i dekoncentrirati katoličku nauku.⁹³

Podsjetili smo na crkvene prilike na kraju prošloga stoljeća, jer to je povijesni kontekst u kojem se pojavio Lagrange. Neophodno je potrebno to imati na umu, da bi se razumio njegov bogodan pojavak i dokučila veličina, značaj, važnost i zasluge glasovite *Ecole Biblique* koju je on osnovao 15. 11. 1890, jer život i djelo Lagrangea »duboko se uklapaju u život Crkve i već su postali jedna stranica njezine povijesti«.⁹⁴

Bezbrizni se oportunist ne bi nikad izravno umiješao u bitku književne i tekstualne kritike s modernistima i racionalistima, nego bi čekao na rezultate tih novih znanstvenih metoda, da bi onda iz potaje izvukao neku korist za sebe. Inače hvatanje u koštac s krupnim biblijskim pitanjima, iz kojih je mogla doći kakva opasnost, nije dolazilo u obzir. Međutim, taj komotni oprez za čovjeka vjere, kakav je bio Lagrange, značio je isto što i nedostatak vjere.⁹⁵

U to je uzavrelo more uskočio Lagrange⁹⁶ da bi se uhvatio u koštac s racionalistima i modernistima, te s istim oružjem, koje se zove znanost, mogao oduprijeti njihovim silovitim i ubojitim naletima. Njegov će boj biti pravi maraton, nevjerojatno dug i težak, prepun zasada i razočaranja.⁹⁷ Htijući stvoriti pozitivno znanstveno djelo, morao je raskinuti i sukobiti se s obrambenim stavovima katoličkih egzegeta. Morao je, s jedne strane, paziti da se ne ogriješi o dogme i teološke principe te, s druge strane, čuvati se pukih formalista što su se sklanjali sigurno pod autoritet tradicionalnih mišljenja.

Škola je osnovana u vrlo skromnim materijalnim uvjetima.⁹⁸ U početku, dok nije okupio i osposobio prvu skupinu učenika, koji su bili spremni ostati čitav život u Pa-

⁹³ Alfred Loisy (1857—1940), katolički svećenik, daleko je najveći najznačajniji protagonist egzegetskog modernizma. Između 1890—92 objavljuje prva prijevorna djela o kanonu SZ i NZ. Djela: *Etudes évangéliques* (1902) i *L'Évangile et l'Église* (1903) dovest će ga u sukob s Crkvom koja će zabraniti njegova djela a njega izopćiti. Umrijet će s ekskomunikacijom, iako će se vratiti Bogu.

⁹⁴ Iz predgovora P. Benoita knjizi *Le père Lagrange au service de la Bible*, Pariz 1967.

⁹⁵ »P. Lagrange nije ni trenutka oklijevao između mirnog puta u srcu tradicionalizma... i oštrog puta borbe za čast svoje majke Crkve, dobro duša, Kristova kraljevstva; izbor Božjeg vojnika, Kristova svjedoka je unaprijed utvrđen: bacit će se hrabro u arenu 's pomoću Gospe sv. Marije'«, Vincent, n. čl. str. 338.

⁹⁶ J. Lagrange (1855—1938) stupa u dominikanski red 1879. u Toulousi, poslije postignutog doktorata iz prava. Odlazi 1888. u Beč, gdje studira orijentalne jezike: hebrejski, arapski, asirski (akadski), sirijski, staroegipatski (hieroglifski i hierokratski). Na blagdan sv. Alberta Velikog, 15. 11. 1890, osniva u Jeruzalemu, u samostanu sv. Stjepana, slavnu *Ecole Biblique*.

⁹⁷ Budući da nam je ovdje nemoguće opširno prikazati zamisao, osnivanje i rad Biblijske škole te razne događaje, spletke, podlosti, potkazivanja i rovarenja protiv Lagrangea, ponajviše zato da ga se ocrni, ozloglasi, onemogući, kako bi se onda zabranila i zatvorila Škola, upućujemo na slijedeća djela i članke: *Le père Lagrange...*, n. dj.; Vincent, n. čl.; AA.VV., *L'oeuvre exégétique et historique du R. P. Lagrange*, Pariz 1935; *Lagrange and Biblical Renewal*, Chicago 1966; C. Spicq, u SDB II (1934) 451-57; itd.

⁹⁸ »Bez sumnje, nikada jedan istraživački institut visokoga stupnja nije bio osnovan u tako bijednim uvjetima: prostorija je bila stara gradska klaonica na čijim su se zidovima još vidjele

lestini i koji su postali slavni kao i učitelj, Lagrange je morao činiti sve sam. Tako je prvih nekoliko godina taj učeni čovjek⁹⁹ predavao: biblijske i orijentalne jezike, topografiju, geografiju, arheologiju, povijest, etnografiju, epigrafiju semitsku i grčku, uz to se je brinuo za školu i samostan. U svom inauguralnom govoru Lagrange je uz razloge i potrebe Škole iznio njezinu narav i cilj, koji je izgledao radije ambiciozan, budući da nije imao ni sredstava ni gotovih profesora. Ali sve što je poduzimao, Lagrange se pouzdavao više u Boga nego u ljudsku pomoć, sve je radio u dosluhu s Providnošću.¹⁰⁰ Od samog početka Škola je istodobno bila katolička i znanstvena. Upotrijebila je sva sredstva i sve pomoćne znanosti kako bi modernizirala i unaprijedila katolički biblijski studij.

U siječnju 1892. pojavljuje se *Revue Biblique*, prvi katolički znanstveni časopis s biblijskom tematikom, koji je počeo objelodanjivati prve znanstvene radove Škole. Na osvit 20. stoljeća, 1900, pokrenuta je poznata serija *Etudes Bibliques*.¹⁰¹ Zahvaljujući svom istraživačkom radu, znanstvenim publikacijama i velikoj međunarodnoj reputaciji, Škola je 1920. službeno priznata od francuske vlade kao »*Ecole Biblique et Archéologique Française de Jérusalem*«.

Lagrangeov put, kao što rekosmo, nije bio lagan, jer je već na početku umjesto podrške i pomoći, naišao na nerazumijevanje i osporavanje; štoviše, bio je klevetan i vrijeđan na odveć primitivan i prostački način iz katoličkih krugova. Sada to više nije bila polemika između katolika i protestanata, već zavjera iz zavisti iz ortodoksnih i visokih katoličkih slojeva. Optuživan je da je prebjegao u tuđinski tabor, tj. neprijateljski¹⁰² samo zato da ga se uništi, iako je čitavi svoj život založio i uložio za Crkvu,¹⁰³ da se zatvori Škola, koja je nastala isključivo zato da unaprijedi katolički biblijski studij. Tako je Lagrange posve neočekivano došao u škripac, a njegova Škola u oluju. Iako se nije obeshrabrio i koliko god se nije dao uvesti u nezdravu polemiku, ipak, dok je radio i spavao, čovjek neprijatelj posijao je kukolj na njegovu njivu (usp. Mt 13, 25).

Otvarajući se kritici, smještajući Bibliju u njezin povijesni okvir, primijenjujući povijesnu metodu, tj. priznajući očitu činjenicu dogmatskog razvoja u Bibliji, uz

---

alke za privezivanje stoke; u biblioteci je bilo ono knjiga što je imao jedan seoski župnik; profesori su bili otac Lagrange i tri druga koji nisu imali nikakve titule osim iskustva stečena dužim ili kraćim boravkom u Palestini«, R. de Vaux, *Znanost i vjera u proučavanju Biblije. Otac Lagrange*, u *Svesci* 11 (1968), str. 19.

⁹⁹ »Vir doctissimus... in variis scientiis tum profanis cum sacris versatissimus«, J. Vosté, *In memoriam Rev. di Adm. P. M. J. Lagrange*, u *Ang* 15 (1938) 248.

¹⁰⁰ Jednom ga je netko zapitao kako je mogao tako nešto poduzeti i kako se usudio kada su svi bili protiv njega i kad je sve vodilo k neuspjehu. Odgovor je glasio: »Il valait la peine de l'entreprendre; c'est Dieu qui réaliserait tout, s'il voulait cette oeuvre«, Vincent, n. čl., str. 339.

¹⁰¹ »Kolekcija *Etudes Bibliques* sačinjava najpotpuniju cjelinu i, takoreći, Sumu pisamske pouke«, Kard. Liénart, u *L'oeuvre exég... du Lagr.*, n. dj., str. 6.

¹⁰² Usp. *Etudes* od 5. 11. 1898, str. 290ss.

¹⁰³ »Sin Crkve, on je bio u potpunosti. On je studirao, poučavao, pisao i borio se jedino za svoju vjeru i vjeru svoje braće. Trpio je za Crkvu, ali je trpio i od nje u određenim tmurnim razdobljima. On joj se pokoravao s jednakom odanošću s kojom joj je prinosio svoj znanstveni rad. Te dvije odanosti njemu su izgledale jednako nužne i pomirljive«, R. de Vaux, n. čl. str. 21. Također Vosté: »Vir undequaque copletus: eruditus, christianus, religiosus vere humilis et supernaturalis, sacerdos solum Dei et Ecclesiae honorem persequens«, n. čl., str. 258.

prihvatanje nepromjenljivosti istine, Lagrange se našao između dvije vatre. Napadi su bili sve češći i ubojitiji zbog njegovih navodnih kritičkih mišljenja, premda mu nikada nisu mogli dokazati neku teološku pogrešku.¹⁰⁴ U tim teškim godinama što su prethodile »strašnoj godini«, češći no ikad prije bili su njegovi posjeti Kalvariji i Getsemaniju.¹⁰⁵ Plivajući tako između vatre i vode, došlo je ono najgore. Sredinom 1912. osuđena je egzegetska povijesna metoda i zabranjena djela C. Holzhya, njemačkog bibličara, zbog »modernističkih teorija racionalizma i hiperkritike«, kao i djela Lagrangea: »*ceu scripta plura. P. Lagrange*«. Odmah potom čitava priča dobiva svoj vrhunac. Zbilja, 4. 9. 1912. stigao je telegram-naredba za Lagrangea da smjesti ostavi sve aktivnosti u Školi, napusti Školu i tlo Palestine. Već sutradan u podne, pošto je dao napatuk svojoj subraći,¹⁰⁶ kao poslušni redovnik i pokorni sin Crkve koju je istinski volio, Lagrange se ukrcao na brod i otišao u nepoznato s velikim pouzdanjem u Providnost. I zaista, nakon godinu dana, Lagrange se vratio u Jeruzalem s punim crkvenim ovlaštenjima da nastavi posao tamo gdje je stao. Na kraju ukratko o njegovoj aktivnosti i djelima. Lagrange je prvi i najveći katolički kritički istraživač Sv. pisma. Bio je veliki filolog,¹⁰⁷ egzegeta i teolog. Napisao je brojna djela, studije i članke, koji su prevedeni na skoro sve važnije jezike.¹⁰⁸ Imao je veliko znanje i posjedovao široku kulturu. Bio je i ostao sve do smrti veliki učenjak, humanist i vjernik.¹⁰⁹

Taj velikan katoličke egzegeze uspio je oko sebe okupiti isto tako velike i slavne učeničke koji su nastavili njegov put i pronijeli ime Školi diljem svijeta. Ukratko

¹⁰⁴ Vincent, jedan od njegovih prvih i najslavnijih učenika, ovako ocjenjuje te napade i svog učitelja: »Napadnut s desna i s lijeva, pozvan na odgovornost zbog bučnog odmetnuća od ljudi koji su izigrali da dijele njegove ideje, optužen za heretičku tvrdoglavost glede principa koje najbolji teolozi nisu nikada osudili, okrivljen zbog sukrovnje sa zabludom kad bi šutio, za hipokriziju kad bi odbacivao tvrdnje modernista protiv kojih se najhrabrije borio, o. Lagrange je tada proživio dane najžalosnije muke«, n. čl. str. 346.

¹⁰⁵ Vincent, n. čl., str. 346.

¹⁰⁶ »Nikakva gorčina i slabost. Nijedan vojnik dostojan tog imena ne raspravlja naređenje koje ga baca u borbu a još manje može uzmaći ili pobjeći. Ako Bog hoće da ovo djelo živi, On će ga oživjeti kao i prije; ali vi nećete biti dostojni njegove pomoći nego pod uvjetom da ostanete hrabri, zanosni, osobito pravi redovnici te duhom i srcem podložni sinovi Redu i Crkvi«, Ibid., str. 349.

¹⁰⁷ Usp. njegove mnogobrojne studije i članke o aramejskim, feničkim, hebrejskim, moapskim, nabatejskim, palmirenskim, samaritanskim i drugim natpisima u RB 1 (1892) 275-81; 433-38; 2 (1893) 114-18; 7 (1898) 165-82; 16 (1907) 258-70; zatim u *Etudes sur les Religions Sémitiques*, Pariz 1905, str. 465-510.

¹⁰⁸ Lagrange je napisao tridesetak djela, među kojima su mnoga i danas neophodno potrebna i nenadmašena, kao npr: *La Méthode historique surtout à propos de l'Ancien Testament*, Pariz 1904. Za ostala djela i članke upućujemo na: L. H. Vincent, *Essai d'une bibliographie sommaire du Père Lagrange*, u »Memorial Lagrange«, Pariz 1940, str. 1-9; Vosté, n. čl., str. 248. 259-261; F. M. Braun, *L'oeuvre du Père Lagrange. Etude et Bibliographie*, Fribourg 1943.

¹⁰⁹ »U epohi specijalizacije, u kojoj je čak i na samome svetoapisanskom području svatko obrađivao svoj kutak zemlje, on je istraživao sve: Nema ni jednog važnog pitanja iz oba Saveza o kojem on jednog dana nije raspravljao, ni jedne dodatne discipline koje se nije bar malo dotakao. Možda je to bila nužnost njegove misije inicijatora, ali je to također i obilježje njegova vlastita genija, potreba njegova duha zaljubljen u univerzalno. On se strastveno zanosio svime u čemu je bilo ljudske vrijednosti. Živio je u prisnoj vezi s velikim autorima svih vremena«, R. de Vaux, n. čl., str. 20.

ćemo nabrojiti nekoliko najvažnijih imena koja su bila i ostala na glasu i ušli u sve biblijske priručnike i časopise, uz to ćemo spomenuti najveća ostvarenja Škole.

L. H. Vincent (1872—1960) je jedan od prvih učenika i suradnika Lagrangea. Došao je u Jeruzalem kao dominikanski novak. Bio je dugogodišnji profesor palestinologije i biblijske arheologije te punih 70 godina aktivni arheolog. Slovio je kao vodeći autoritet u palestinskoj arheologiji. Poduzeo je brojna arheološka iskapanja: Jeruzalem (Lithostrotos), Betlehem, Emaus, Hebron, Nicopolis. Autor je mnogih djela, studija i članaka.¹¹⁰ Bio je počasni član mnogih društava te član francuske Académie des Inscriptions et Belles-Lettres i British Academy.

F. M. Abel (1878—1953) se proslavio biblijskom poviješću i zemljopisom.¹¹¹ Bio je veliki poznavatelj arapske i križarske onomastike te stručnjak i autoritet u toponimiji.

R. de Vaux (1903—1971), dugogodišnji profesor i direktor Škole. Bio je prva ličnost u otkriću i autoritet u tumačenju mrtvomorskih rukopisa, te vodeći katolički znanstvenik za SZ. Uz Vincenta važi kao najveći katolički arheolog našega doba na području Palestine. Stručnjak za asiriologiju, učitelj i vođa interpretativno-ekumenske egzegeze. Kao gost-profesor predavao je na Harvard University 1964—65. Bio je direktor mnogih iskapanja: Tirsah (Tell el-Farah), Qirbet Qumran, Jeruzalem. Bio je glavni direktor poznate Jeruzalemske Biblije. Autor je brojnih djela, studija i članaka.¹¹²

P. Benoit (1906—) je možda najveći živući katolički egzegeta. Uživa svjetski ugled i citiran je posvuda kao autoritet. Osobito je poznat po studijama i člancima s područja hermeneutike i interpretacije, napose o punijem smislu (*sensus plenior*).¹¹³

M. E. Boismard (1916—) je veliki stručnjak za literarnu i tekstovnu kritiku te sv. Ivana. Proslavio se brojnim djelima, studijama, člancima i izvornim teorijama glede teksta.¹¹⁴ Izborio je sebi veliko ime, citiran je posvuda i danas slovi kao jedan od većih katoličkih egzegeta.

Prema svemu ovome što smo kazali, proizlazi da je Biblijska škola u Jeruzalemu učinila zaista mnogo, čak puno više nego je itko mogao očekivati. Osim poznatoga časopisa *Revue Biblique*, koji će uskoro slaviti svoju 100. obljetnicu izlaza, Škola

¹¹⁰ Uglavnom je riječ o djelima iz arheologije, među kojima ističemo: *L'ancien Jérusalem* u 2 svez.; *Hébron*; *Béthléhem*; *Emmaus*. Uglavnom je preveden na druge jezike.

¹¹¹ Klasična i temeljna djela: *Géographie de la Palestine*, 2 svez. i *Histoire de la Palestine...*, 2 svez. Uprkos potrebama upotpunjavanja novim podacima, još uvijek su nenadmašena. Mnoga su mu djela prevedena na druge jezike.

¹¹² Preveden je na gotovo sve važne jezike. Ističemo: *Les institutions de l'Ancien Testament*, 2 svez.; *Les Patriarches hébreux et l'histoire*; *L'archéologie et les manuscrits de la Mer Morte*.

¹¹³ Usp. *La plénitude de sens des Livres Saints*, u RB 67 (1960). Skupa s Boismardom izdaje *Synopse des quatre Evangiles en français avec parallèles des Pères*, 2 svez. Mnogi radovi su skupljeni u *Exégèse et théologie*, 4 svez. Zajedno s R. de Vauxom, D. Barthélemyem i drugima radio je na Ekumenskoj Bibl.

¹¹⁴ Brani i daje prednost tzv. zapadnom tekstu, usp. *Le texte occidental des Actes des Apôtres. Reconstitution et réhabilitation*, 2 svez. Poznat je i za problematiku Otkrivenja, usp. *L'Apocalypse' ou 'Les Apocalypses'*, u RB 56 (1949) 507-541; 59 (1952) 161-181, itd. Priređuje s A. Lamouille i 3. svez. monumentalnoga djela: *Synopse des quatre Evangiles... L'Evangile de Jean*.

je priredila tri famozna niza: *Etudes Bibliques*, *Etudes Archéologiques* i *Etudes Palestiniennes*. U toj školi nastala je *Bible de Jérusalem* u 48 svz. (1946) i skraćeno izdanje 1956. Doživjela je mnogo izdanja i prevedena je na sve važnije jezike.

Škola se proslavila i na području arheologije. Spomenimo najvažnija iskapanja: Ain Duq, Emmaus, Er-Ramm, Ma'in, Qaryet-el-'Enab, Tell-Keisan, Neirab (u Siriji), Khirbet es-Samra (Jordan). Najvažnija dva pothvata iz te oblasti su veliko iskapanje u Tell el-Far'ah kod Nablusa (Sihem), gdje su iskopine pokazale da je to stara prijestolnica Tirsu, i iskapanje Qumrana pod vodstvom R. de Vauxa. To je iskapanje nazvano iskapanje stoljeća i donijelo je Školi veliki ugled.

Od samog početka Škola je bila otvorena studentima svih nacionalnosti i konfesija. Škola posjeduje vrlo vrijednu knjižnicu s preko 90.000 knjiga, poglavito iz biblijskih znanosti, te prima oko 400 časopisa. Od kolovoza 1983. Škola može podjeljivati doktorat iz Sv. pisma.

Résumé

Les Dominicains et la Bible

Suivant les étapes historiques de l'étude biblique l'auteur expose le rôle, l'importance et le mérite des Frères Prêcheurs et leur contribution en ce domaine de la première heure de leur existence à nos jours. C'est avec S. Dominique que l'Eglise allait réaliser son programme de réformes et résoudre le problème scolaire et doctrinal à l'époque médiévale. L'étude est l'une des principales occupations du Prêcheur. Des 1216. les Constitutions de l'Orde prescrivent l'obligation de l'étude intensive comme option fondamentale. Les Prêcheurs devenaient ainsi le premier ordre qu'au moyen age, eut posé l'étude à la base de sa constitution. La fondation conventuelle dominicaine est essentiellement une école. Il est interdit d'établir un couvent sans un docteur. Des la première heure, l'Ordre était donc constitué comme une vaste institution scolaire. L'école conventuelle, obligatoire pour tous les religieux du couvent et ouvert aux clercs séculiers, est à la base de l'enseignement. L'objet en est exclusivement l'étude de l'Écriture et de la théologie: «Etudier sans cesse le nouveau et l'ancien Testament», écrit S. Dominique.

Dans les grands couvents l'école prend le nom de studium solemne et dans le plus grands centres universitaires de studium generale. Le plus important et le célèbre était le studium generale au couvent Saint-Jacques de Paris. Ainsi l'Ordre des prêcheurs déploya une grande activité doctrinale et produisit des oeuvres théologiques remarquables. Das plus, les études bibliques, historiques, celles d'archéologie, la patristique et les études des langues orientales ont reçu un apport notable de diverses personnalités dominicaines.

La fondation de l'École biblique à Jérusalem, en 1890, par le Père Marie-Joseph Lagrange, est la date de plus grande importance pour les études bibliques dans l'Eglise catholique. Des origines, Lagrange avait fixé les tâches et la méthode de son École pratique d'études bibliques: on y étudierait la Bible dans le pays de la Bible, avec toutes les rigueurs de la critique textuelle et littéraire, avec tout l'équipement des langues bibliques et orientales, avec toutes les ressources de la géographie, de l'histoire, de l'archéologie, toutes ces études étant placées sous le contrôle et au service de la théologie. Des 1892, l'École eut son organe, la Revue Biblique. En 1903, Lagrange inaugura

ra la collection Etudes bibliques. De son oeuvre il a défini les principes et ouvert les voies du renouveau biblique dans l'Eglise. En 1921, le gouvernement français reconnue l'Ecole biblique comme »Ecole archéologique française de Jérusalem«. Celle-ci a donnée de nombreux savants, p. ex. Louis-Hugues Vincent, Felix-Maria Abel, Roland de Vaux, Pierre Benoit, etc.